

Da Bølgen tog land...

Henrik Ørnstrup: *Personligheden og det sociale. En introduktion til Georg Simmel*, Aarhus Universitetsforlag 1989, 120 s., kr. 88,-

*

Med Henrik Ørnstrups *Personligheden og det sociale* tager den internationale Simmel-bølge for første gang land i Danmark med en bogudgivelse. Bogen præsenterer sig i undertitlen som en introduktion, hvorved den på én gang underspiller sig selv og lover læseren lidt for meget.

Det indledende og afsluttende kapitel af i alt 6 har klare introduktionsmæssige kvaliteter: i 1. kapitel giver Henrik Ørnstrup på meget lidt plads en ubesværet og elegant pejling af Simmels livshistorie, personlighed, sociale sammenhæng og samtidens kulturelle miljø og "tidsånd" i det hele taget. Og i 6. kapitel får vi en fornem analyse af Simmels foretrukne skrivegenre, essayet, med udblik til bl.a. Lukacs og Adorno - det vil være en fordel for nye Simmellæsere at have dette kapitel ved hånden, idet det udstiller den særlige arkitektur og argumentationsgang i Simmels essays og også får det koblet til hans "verdensanskuelse".

Skulle bogen have fungeret som en introduktion hele vejen igennem, burde de mellemliggende kapitler have været appetitvækkende fremstillinger af nogle af Simmels mange fascinerende analyser. Dette er ingenlunde tilfældet. Forfatteren

tager os derimod med på en krævende vandring i bl.a. den svært tilgængelige kultur- og livsfilosofi, og jeg gætter på, at ubefarne læsere på denne møjsomme tur vil føle, at de kun har forfatterens ord for, at Simmel egentlig skulle være så interessant. Og det har de måske ikke engang. For ind imellem lader Ørnstrup skinne igennem, at han egentlig ofte har fundet Simmel bravt kedelig og monoton at læse. Det virker lidt ejendommeligt, men kender man Simmel, forstår man ham. Undertegnede anmelder har selv brugt nogle år af sit liv på at studere Simmel og har ofte, når ærgrelsen og kedsomheden blev for slem, været fristet til at dunke hovedet i bordet. Når man alligevel bliver ved, er det selvfølgelig, fordi Simmel også kan være utrolig givende at læse - dette sidste aspekt virker dog lidt mere postuleret i bogen, fordi der ikke er udfoldelser af så mange af de blændende punktnedslag inden for vidt forskellige områder.

Ørnstrup laver reelt et ambitiøst rekonstruktions- og interpretationsforsøg, som er dybtgående og (så vidt jeg kan bedømme) imponerende selvstændigt i forhold til de forskellige Simmel-tolkninger, der er lagt frem internationalt i de senere år. Ørnstrup kortlægger forfattereskabet på følgende måde: det umiddelbart interessante ved Simmel er de sociologiske skrifter, specielt den 'fundamentalsociologiske' interesse (hvad muliggør overhovedet "det sociale bånd"?); sociologiens gennemslag i forfattereskabet "hæmmes" imidlertid af en pessimistisk kulturfilosofi, der atter er reaktion på nog-

ANMELDELSER

le modsætningsforhold i den samfundsmæssige udviklingsproces; ressourcerne til at frugtbar gøre værket på dets egne betingelser skal søges i den sene livsfilosofi, som gennem tiden har været lidt påagtet af de sociologiske Simmel-forfolkere. Hvis denne gengivelse står til troende, er jeg enig i synet på forfatter-skabet.

Den naturlige indstigning for Ørnstrup i forfatter-skabet bliver da i bogens 2. kapitel de sociologiske metodeartikler, hvor Simmel konstituerer sin mikro-sociologi og sine grundbegreber om form og vekselvirkning. Vi får en god analyse af de universitets- og videnspolitiske aspekter ved Simmels konstituering af sociologien som enkeltvidenskab, og Ørnstrup redegør loyalt for Simmels fundamentale begrebsdeling mellem form og indhold. I det videre forløb lægges der berettiget meget vægt på den berømte ekskurs "Hvordan er samfund muligt?", hvor vi finder Simmels mest fundamentale meditation over det sociale bånd. Og endelig demonstreres formsociologien gennem en gennemgang af Simmels analyse af selskabeligheden og dens elementer (f.eks. konversation og koketteri): den sociale vekselvirkning i sin rene form.

Generelt savner jeg dog i kapitlet en mere nærgående kritisk rekonstruktion af de sociologiske grundbegreber "vekselvirkning", "form" og "a priori". Selvom de på grund af deres lidt uklare metodiske status har givet mange bryderier i Simmeltraditionen, ser Ørnstrup sig ikke foranlediget til en dybere afklaring. Bedst er analysen af a priorierne, hvor Ørnstrup prøver at

omtolke Simmels pseudo-kantianske overvejelser over i retning af eksistentialer: hvad vil væren-i-det-sociale dybest set sige? Men alt i alt bliver det lidt uklart, hvilke sociologiske indsigter, der egentlig skal 'reddes' hos Simmel.

Grunden til, at Ørnstrup ikke har brug for en nærmere eksegese af formbegrebet afsløres i selskabelighedsanalysen. Her viser det sig nemlig, at formerne primært identificeres som dem "man holder på"; Ørnstrup indrømmer ganske vist stedvist, at dette er den sociale form i en særlig sublimeret udgave - men dette glemmes snart, hvorfor formen bliver lig med "gode manerer". Dette er så vidt jeg kan se noget af en misforståelse. I hvert fald er der mange af formanalyzerne, det ikke vil være en velegnet indgang til, hvorfor formen i denne udlægning trues med at blive tømt for sin analytiske gehalt og reduceret til et blot empirisk og kulturelt fænomen. Grunden til denne skævvridning synes at være, at Simmel skal tillempes det socialanalytiske forskningsmiljøes forestilling om den konkrete anstændigheds etik o.lign. Jeg skal da ikke på forhånd udelukke, at den konkrete anstændigheds etik, hvis begrebet generaliseres voldsomt, kan dække Simmels mikroanalyser. At argumentere det igennem ved hjælp af selskabelighedsanalysen er imidlertid at gå *the easy way*.

I 3. kapitel påvises det på glimrende vis, hvordan en erkendelse af civilisationsprocessens dobbeltkarakter (individet bliver frisat fra tidligere tvangssammenhænge, men kun til at indgå som led i et funktio-

ANMELDELSER

naliseret samfundsmaskineri) får Simmel til at koncentrere sig om personlighedens problem: hvordan kan individet opretholdes som en kulturværdi? Ørnstrup inddrager her det lidet påagtede værk om Goethe og påviser, hvordan Simmel i det altfavnende geni kan ane en forsoningsfigur og derfor også lade sig lokke af en aristokratisk individualisme.

Simmel prøver dog først i sin kulturteori (som følges i 4. kapitel) at forsoner mellem det individuelle og det almene: individet skal kultivere sin egenart i vekselspil med de kulturelle objekter. Ørnstrup ser præcist, at denne "transcendentale personlighed", der skal varetages i kultiveringsprocessen, var den samme instans, som dannede den individuelle horisont for det sociale i de sociologiske a priori'er. Ørnstrup følger Simmels analyse helt ud i påpegningen af, at kulturproblemet er en ontologisk tragedie og ikke en epokal figur. Mod slutningen tages der dog igen fat med de socialanalytiske aktualiseringsforsøg: fordi Simmel i afslutningen til *Philosophie des Geldes* taler om "livsstilen", foretager Ørnstrup en helt urimelig *upgrading* af dette begreb: individet kan nu kun udtrykke sin egenart ved et valg mellem allerede foreliggende stile osv. Det er muligt, at synspunktet er aktuelt qua konsumtionsteori, men det har intet med Simmel at gøre, fordi hans problem er og bliver den kvalitative inderlighed. Ørnstrup erkender da også, at han søger at 'redde' Simmels indsigter.

I kapitel 5 inddrages livsfilosofien som den problemløsende ressource, og det påpeges, at den metafysiske livsformel

(livet som det, der vil mere-liv og mere-end-liv) for så vidt opsummerer mange af de gennemgående problematikker i værket. Gennem en idehistorisk indplacering af Simmel i forhold til Schopenhauer og Nietzsche argumenteres der nu for, at livsfilosofiens konsekvens netop må blive "eksistensæstetikker" og "selvpraktikker" i Foucaults og socialanalytikkens forstand. Netop fordi Jeg'et hos Schopenhauer og Nietzsche er illusorisk og metafysisk, fordres en insisteren på frembringelsen af en uforvekslelig individualitet. Dette er imidlertid ikke særlig relevant for Simmel, der netop mener, at den uforvekslelige individualitet er til stede som fænomenologisk og metafysisk kvalitet ved individet - og oven i købet på forskellig vis kommer i spil i den sociale vekselvirkning. Problemet er snarere, hvordan den kan komme fuldgældigt til udtryk - og dette er ikke en stilproblematik; det er spørgsmålet om den individuelle form, som Simmel tænker via æstetikken og Rembrandts billeder. Simmel gennemspiller i sin livsfilosofi med ringe held både æstetiske og etiske forsøg på at udtrykke denne individualitet, som fortaber sig i et mystisk og metafysisk moment. Vor stakkels forfatter har sine problemer med at få gjort dette til konsumtionsteori og må da også gradvist indse, at i tilfældet Simmel (som netop har analyseret modenarren til bunds) bliver muligheden for en sådan etik uafgørlig, paranoid og klaustrofobisk. Han forsøger at redde på strengen ved at inddrage Simmels artikel om skuespilleren, men personlig tror jeg, løbet er kørt.

ANMELDELSER

Forfatteren har imidlertid hen ad vejen haft megen ære af sin udredende og analytiske indsats, og 'redningerne' har hele tiden været præget af hæderlighed - det er signaleret præcist, hvornår fortolkningerne ikke længere havde forankring i Simmel. Bogen er i det hele taget præget af en gennemgribende omsorg for sagen, der gør, at Ørnstrup gang på gang kan stille de væsentlige spørgsmål; når man betænker det uoverskuelige og vanskelige ved Simmels teorikorpus, er dette en ikke ringe fortjeneste, der forlener den lille bog med en vældig pondus.

Nils Gunder Hansen

Brain-storm

Fredrik Stjernfelt og Poul Erik Tøjner: *Billedstorm. Om dansk kunst og kultur på det seneste*, Amadeus, København, 176 sider, stort format med mange illustrationer i farve og sort/hvid. kr. 298,-

*

Et spøgelse går gennem firserne, postmodernismens spøgelse.

Enhver tidsånd kalder på sine iscenesættere og annoncører, som så i sig selv præcis er denne tidsånd. Refleksionerne over tidsånden er vel tidsåndens mest signifikante udtryk - om ikke den eneste eksisterende udtryk for den.

Et af problemerne ved at lodde tidsånden er naturligvis, at lodningen selv er en del af det felt, der skal loddes, hvorfor alle fænomener for det tænksomme blik bliver singulære eller samles i hult-klingende fælles betegnelser uden begrebets distancerende - men også patetiske - gehalt.

Fredrik Stjernfelt og Poul Erik Tøjner har i bogen *Billedstorm* forsøgt at tage højde for de problemer der er i et forsøg på aktuel tidsårsbestemmelse, ved at nedtone gyldigheden af de behandlede fænomener uden dog at prisgive forpligtetheden i refleksionerne. Undertitlen *Om dansk kunst og kultur på det seneste* udtrykker en afslappethed og uselvhøjtidlighed, der ligger til grund for kultur-diagnosen, en uselvhøjtidlighed, der ikke altid er tilstede i selve teksten, der til tider patetisk